

Yerli Yapım Çizgi Filmlerin Toplumsal Cinsiyet Açısından İncelenmesi

Fatma BUDAK¹

Gönderim Tarihi: 23.10.2024

Yayın Tarihi: 24.12.2024

Makale Türü: İnceleme Makalesi

Öz

Bu araştırmada TRT Çocuk Kanalı'nda yayınlanan ve yerli yapım olan *Rafadan Tayfa* ve *İbi* çizgi filmlerini toplumsal cinsiyet açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Doküman incelemesi şeklinde desenlenen araştırmada çizgi filmlerin en çok izlenen onar bölümü çalışmaya dahil edilmiştir. Seçilen bölümler Şen ve Deniz (2019) tarafından geliştirilen "İlkokul Çocuklarına Yönelik Çizgi Filmleri Toplumsal Cinsiyet Yönünden Değerlendirme Formu" yardımıyla analiz edilmiştir. Araştırmada elde edilen bulgular, yerli yapım çizgi filmlerde oluşturulan senaryo ve karakterlerin toplumda genel kabul gören toplumsal cinsiyet rollerini ve toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını desteklediğini göstermektedir. Bununla beraber incelenen yerli yapım çizgi filmlerde kadın karakterlerin ev dışında en çok yaptıkları faaliyetin araç kullanmak olması, kadın karakterlerin erkek karakterlerle beraber futbol oynaması, kadın karakterlerin top, scooter, kaykay gibi erkekler tarafından tercih edilen ve güç gerektiren oyuncaklarla oynaması, kadın karakterlerin "otoriter" kişilik yapısına sahipken erkek karakterlerin "şakacı" kişilik yapısına sahip olması toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını kıran ve toplumsal cinsiyet rollerinde eşitliğe işaret eden ve istenen örnekler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal Cinsiyet, Yerli Yapım Çizgi Filmler, *Rafadan Tayfa*, *İbi*

An Analysis of a Local Production Cartoon in Terms of Gender Roles

Abstract

This study aims to examine the locally produced animated series *Rafadan Tayfa* and *İbi*, broadcast on the TRT Children's Channel, from a gender perspective. Designed as a document analysis, the study includes the ten most-watched episodes of each series. The selected episodes were analyzed using the "Evaluation Form for Cartoons in Terms of Gender for Primary School Children" developed by Şen and Deniz (2019). Findings indicate that the scenarios and characters in locally produced cartoons tend to support gender roles and stereotypes that are widely accepted in society. However, certain aspects in these cartoons, such as female characters engaging in activities outside the home (especially driving), playing football with male characters, using toys traditionally preferred by males like balls, scooters, and skateboards, and displaying "authoritative" personalities while male characters are portrayed as "playful," serve as positive examples. These instances challenge gender stereotypes and point to equality in gender roles.

Key Words: Gender, Local Production Cartoon, *Rafadan Tayfa*, *İbi*

¹Sorumlu Yazar: Fatma Budak, Dr. Öğr. Üyesi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Temel Eğitim Bölümü, Türkiye, fatma.budak@gop.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-0510-6774

Giriş

İnsanlar dünyaya geldiğinde kadın/erkek olarak tanımlanan bir cinsiyet ile doğar. Biyolojik temelli olan bu farklılık için cinsiyet kavramı kullanılırken, kültürel olarak kadını ve erkeği toplumsal bir kadına ve erkeğe dönüştüren ve cinsiyet bağlamında davranış ve rolleri içeren sınıflandırma için ise toplumsal cinsiyet kavramı kullanılır (Saygılıgil, 2016). Alanyazında bu kavramların İngilizce karşılığında biyolojik cinsiyet için “sex”, rol ve davranışları belirten toplumsal cinsiyet için “gender” kavramlarının kullanılmaktadır (Dökmen, 2009). İnsanların cinsiyetlerine yönelik üstlendikleri toplum içerisindeki roller cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramlarını birbirinden ayıran ana unsurdur. Toplum kadın ve erkekte farklı davranış ve rol kalıpları bekler. Kültürden kültüre değişmekle beraber genel kabulde bu roller; erkek için, ailenin geçimini sağlama, tamir ve onarım gibi fiziksel güç gerektiren görevlerken kadın için, bakım, hizmet, tertip, düzen gibi daha çok ev içerisindeki görevlerdir (Bilgin, 2019). Bununla beraber karakter olarak da erkekte güçlü, kararlı, olması beklenirken; kadından sabırlı, düzenli, insan ilişkilerini düzenleyen olması beklenir. Davranış ve rol kalıplarının yanı sıra mesleklerde cinsiyetleştirilmiştir. Kadınlara hemşirelik, kuaförlük, hasta bakıcılık, temizlik personeli gibi daha çok bakım, ilgi, düzenleme ve şefkat gerektiren meslekler uygun görülürken; erkeklere güç ve otorite gerektiren müdür, mühendis, doktor, polis, asker gibi meslekler uygun görülmektedir. Kadınlar daha çok ev gibi özel ve kapalı alanda tasvir edilirken, erkekler dışarıda ve her türlü kamusal alanda tasvir edilmektedir (Seçkin, 2012).

Çocuklar toplumsal cinsiyet rollerini önce aile bireylerinden öğrenir sonra sosyal çevrede model alınan kişilerin davranışlarını ve tutumlarını taklit ederek pekiştirir. Aile, mahalle, arkadaşlar, akrabalar, okul, medya, kitle iletişim araçları vs. bireyin toplumsal cinsiyet rol ve davranışlarının öğrenilmesinde önemli kaynaklardır. Toplumsal cinsiyet rollerinin öğrenilmesi sosyal öğrenme kuramı ile iç içedir. Sosyal öğrenme kuramına göre bireyler sosyal çevresi aracılığı ile öğrenir ve bu öğrenmeler onların başkalarını gözlemlemesi ve taklit etmesi aracılığı oluşmaktadır (Senemoğlu, 2004). Bu nedenle cinsiyetlere yüklenen roller ve kalıp yargılar doğuştan değil sonradan öğrenilmektedir. Özellikle öğrenmenin en yoğun olduğu çocukluk döneminde toplumsal cinsiyet rol ve kalıpları da en hızlı biçimde öğrenilir (Deniz, 2019). Çocuğun içinde yaşadığı toplumun kültür ve inancı, dış dünyayı algılamaya başladığında cinsiyet kalıp yargılarının aktarılmaya başladığı aile, çocuğun sürekli etkileşim içerisinde bulunduğu sosyal çevre ve birçok kitleye hızlı bir şekilde bilgilerin yayılabileceği kitle iletişim araçları toplumsal cinsiyet kalıplarının öğrenildiği kaynakları teşkil eder (Akkaş, 2019). Kitle iletişim araçları bireylere hem hoşça vakit geçirtirken hem de toplumda belli değer yargılarının empoze edilmesinin de aracı olmaktadır (Şen ve Sevim, 2012). Sokolova (2011), çocukların zamanlarının %20-%40'ını dijital ortamlarda çizgi film izleyerek geçirdiğini belirtmektedir. Özen ve Kartelli (2017)'nin çocukların dijital ortamlarda izlemiş olduğu programları araştırdığı çalışmalarında ilk sırada çizgi filmler olduğu belirlenmiştir. Çizgi filmler görsel özelliklerinden dolayı çocukların ilgisini çekmektedir (Can, 1995). Kitle iletişim araçlarının çeşitlenmesiyle beraber çocukların çizgi film izleyerek geçirdikleri süre de artmıştır. Yapılan araştırmalar çocukların gün içerisinde en az 4 saatini çizgi film izlemeye ayırdıklarını göstermektedir (Erdoğan ve Baran, 2008; Yalçın ve diğerleri, 2002). Çok yoğun ve uzun süre çizgi film izleyen çocukların çizgi filmlerdeki kahramanları model almaları, onların karakter özelliklerini, düşünce tarzlarını, değerlerini, davranış kalıplarını ve o çizgi filmde işlenen kültürel değerleri benimsemeleri kaçınılmazdır (Oruç ve arkadaşları, 2011; Cebeci, 2018). Çocukların çizgi filmlerde izledikleri kadın ve erkek karakterlerin toplumsal rol kalıplarını kendi yaşamlarında uyguladıkları ve kendi karakterleriyle özdeşleştirdikleri gözlenmiştir (Türkmen, 2012). Çizgi film izleyen erkek çocukları çoğunlukla erkek karakterleri rol model alırken kız çocukları ise çoğunlukla kız karakterleri rol model almaktadır (Yağan Güder ve diğerleri, 2017). Kısaca çizgi filmler

çocukların toplumsal rol kalıpları ve toplumsal cinsiyet davranışlarını öğrenmelerinde önemli bir yere sahiptir.

Çizgi filmlerde anne-baba rollerinin sunumu, kız ve erkek çocukların sahip oldukları oyuncaklar, oynadıkları oyunlar, kadın ve erkek olarak sunulan yetişkinlerin sahip oldukları meslekler, kıyafetlerin rengi ve hatta karakterlerin karşı cinse olan tavırları toplumsal cinsiyet rollerin öğrenilmesinde ve davranışı şekillendirmesinde önemlidir. Bu nedenle, çizgi filmlerde toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizliği destekleyen unsurların yer almaması ve çocukların toplumsal cinsiyet kalıplarını pekiştirmemesi açısından önem arz etmektedir. Alan yazındaki araştırmalarda çizgi filmlerde erkek karakterlerin bulunma oranının kadın karakterlerinkinden daha fazla olduğu ve erkeklerin güç ve fiziksel saldırganlıkla, kadınların ise kibar, destekleyici ve romantik davranışlar sergiledikleri belirtilmiştir (Aley ve Hahn, 2020; Martin, 2017; Smith vd., 2012; Walsh ve Leaper, 2020). Bu tarz çizgi filmleri izleyen erkek çocukların saldırgan tavırlar sergilemeleri kız çocuklarının ise daha içe kapanık ve uyumlu tavırlar içerisinde olmaları kaçınılmazdır. Çizgi filmlerin hitap ettiği okul öncesi ve okul çağı çocuklarının somut işlemler döneminde olduğu, hayal ile gerçek arasındaki ayrımı bilemedikleri düşünüldüğünde çizgi filmlerin onların karakter gelişimlerine etkisi de yadsınamaz bir gerçektir (Oruç vd, 2011). Bununla beraber çocukların çizgi film tercihlerinin de cinsiyete göre farklılaştığı; erkek çocuklarının şiddet temalı çizgi filmleri, kız çocuklarının ise duygusal ve romantik temalı çizgi filmleri tercih ettikleri bilinmektedir (Gökçearslan, 2010). Lippa (2005)'nın da belirttiği gibi bu yaş grubu çocuklar sevdikleri ve onlar gibi olmak istedikleri karakterleri seçerken kendi hemcinslerine yönelmektedirler. Çocuklar hemcinslerinden seçtikleri karakterleri rol-model olarak içerisinde buldukları kültürel yapı ve toplumsal normlar doğrultusunda bu karakterlerin davranışlarını, kişilik özelliklerini ve cinsiyete özgü rollerini sorgulamadan benimsemektedirler (Akça ve Çilekçiler, 2019).

Çizgi filmler üretildiği toplumun kültürünü, değerlerini ve yayınlandığı dönemin düşünce tarzını yansıtan özelliklerinden dolayı kültür aktarımı misyonunda sahiptir (Türkmen, 2012). Batı ve Uzakdoğu kültürünü yansıtan Ninja Kaplumbağalar, Polyanna, Totoro gibi çizgi film/animasyonları bu misyona ait özellikler taşımaktadır (Atan, 1995; Kamacıoğlu, 2017). Çizgi filmlerin kültür aktarımı misyonunun fark edilmesiyle beraber 2011'de çıkan Radyo ve Televizyon Kurulu ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanunu'nda yer alan "Genel ve tematik içerikli yayın yapan televizyon kuruluşlarının, çocuk yayınlarında çizgi filmlere yer vermeleri hâlinde, çizgi filmlerin en az yüzde yirmisinin, diğer çocuk programlarının en az yüzde kırkının Türkçe dilinde üretilmiş yapım olması ve Türk kültürünü yansıtması zorunludur" maddesi (14. Madde) ile birlikte yerli yapım çizgi film üretimi devlet tarafından desteklenmeye başlanmış ve bu doğrultuda yerli yapım çizgi film sayısında artış gözlenmiştir.

Yerli yapım çizgi filmlerin artması ve özellikle TRT Çocuk Kanalı'nın kurulmasıyla beraber bu çizgi filmlerde toplumsal cinsiyet rollerinin sunumu üzerine de pek çok araştırma yapılmıştır (Günaydın, 2011; Kalaycı, 2015; Yağan-Güder vd, 2017; Ünlü, 2017; Deniz, 2019; Gül-Kalem, 2019; Şen, 2020; Özkar, 2020; Salkaya, 2020; Özkar ve Aytaş, 2021; Lahi, 2021; Bal-Yıldız, 2021; Duman ve Koçtürk, 2021; Türkoğlu ve Türkoğlu, 2022; Miğal, 2023). Ancak yapılan çalışmalar çizgi filmlerin geleneksel toplumsal cinsiyet rolleri temelinde iletiler barındırdığını bu filmlerde toplumsal cinsiyet kalıp yargılarına sıklıkla yer verildiği tespit edilmiştir. Yerli yapım çizgi filmlerle ilgili hem değerler hem de toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında daha fazla araştırma yapılarak ailelerin, öğretmenlerin ve bu tür filmlerin yapımcı ve senaristlerinin farkındalığı artırılmalıdır.

Bu çalışmada TRT Çocuk Kanalı'nda yayınlanan Rafadan Tayfa ve İbi çizgi filmlerinde yer alan karakterlerin cinsiyetler ve bölümlerde yer alma durumları, cinsiyetlerin meslekleri, karakterlerin cinsiyetleri doğrultusunda ev içi ve dışında yaptıkları etkinlikler ve cinsiyetlerin karakter özellikleri

bakımından toplumsal cinsiyet açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Bu iki çizgi filmin seçilme nedeni Rafadan Tayfa çizgi filminin Türkiye'nin 80-90'lı yıllarında çocuk olmayı konu alan dönem filmi olması İbi'nin ise fantastik-kurgu türünde ilk çizgi filmlerden olmasıdır. Ayrıca her iki çizgi film karakteri de çocuklar tarafından çok sevilmiş ve bu çizgi filmlerin sinema versiyonları da çekilmiştir.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışmada belirtilen çizgi filmlerin toplumsal cinsiyet açısından incelenmesi amaçlandığından çalışma nitel modelde betimsel bir araştırmadır. Çalışmanın verileri çizgi filmlerin bölümlerinden sağlandığı için Yıldırım ve Şimşek (2016)'e göre filmlerin her bir bölümü de belge niteliği taşıdığından araştırmanın yöntemi doküman incelemesidir.

Seçilen çizgi filmlerin Mayıs 2024 tarihi itibariye video paylaşım platformunda izlenme sayısı en fazla olan 10'ar bölümü araştırmaya dahil edilmiştir. Araştırmaya dahil olan bölümler izlenme sayıları Tablo 1 de verilmiştir.

Tablo 1. Yapılan Araştırmada İncelenen yerli yapım Çizgi Film Bölümleri ve Kodları

Kod	İzlenme Sayısı	Rafadan Tayfa Bölümleri	Kod	İzlenme Sayısı	İbi Bölümleri
R1	51 Mn	Sağlık Muhafızları	İ1	11 Mn	Saklı Kapı 2
R2	27 Mn	Domino Taşları	İ2	8,7 Mn	Umbo Kıtası
R3	25 Mn	Rafadan Rafadana Karşı	İ3	8,4 Mn	Oyuncak Adası
R4	24 Mn	Balık Ekmek	İ4	8,3 Mn	Boru Şehri
R5	18 Mn	Grup Rafadan	İ5	5,9 Mn	Zaman Adasında Kargaşa
R6	15 Mn	Dünya Kupası	İ6	5,3 Mn	Dusona Kıtası
R7	14 Mn	Ankaralı Ozan	İ7	5,3 Mn	Kuzey Şifahanesi
R8	14 Mn	Gezgin Ekibi	İ8	5,4 Mn	Doğum Günü
R9	13 Mn	Vantrilok Kamil	İ9	5 Mn	Guma Ormanı
R10	13 Mn	Ufo Nöbeti	İ10	4,8 Mn	Vagu Gölünde Kargaşa

Araştırma için bölümler seçildikten sonra araştırmacı tarafından her bir bölüm iki defa izlenmiştir. Bölümler izlenirken Şen ve Deniz (2019) tarafından geliştirilen değerlendirme formu kullanılmıştır. Bu form aracılığı ile elde edilen veriler karakterlerin cinsiyetler ve bölümlerde yer alma durumları, cinsiyetlerin meslekleri, karakterlerin cinsiyetleri doğrultusunda ev içi ve dışında yaptıkları etkinlikler ve cinsiyetlerin karakter özellikleri olarak beş kategoride toplanmış ve bulgular tablolandırılmıştır.

Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde çizgi film karakterlerinin cinsiyetleri ve bölümlerde yer alma durumları, cinsiyetlerin meslekleri, karakterlerin cinsiyetleri doğrultusunda ev içi ve dışında yaptıkları etkinlikler ve cinsiyetlerin karakter özelliklerine ilişkin bulgular her iki çizgi film karşılaştırılabilir olarak tablolar halinde sunulmuştur.

İlk olarak her iki çizgi filmde yer alan karakterlerin cinsiyetleri ve yer aldıkları bölümler aşağıda verilmiştir.

Tablo 2.Çizgi Filmlerde Bulunan Karakterlerin Cinsiyetleri ve Yer Aldıkları Bölüm Kodlarına Dair Bilgiler

Rafadan Tayfa			
Cinsiyet	Karakterin İsmi	Yer aldığı bölüm	
Kadın	Hale	R1, R2, R6,R7,R9	
	Sevim	R1, R2, R6,R7,R9	
Erkek	Hayri	R1, R2, R3,R4, R5, R6, R7, R8, R9, R10	
	Akın	R1, R2, R3, R4, R5,R6, R7, R8, R9, R10	
	Mert	R1, R2, R3, R4, R5,R6, R7, R8, R9, R10	
	Kamil	R1, R2, R3, R4, R5,R6, R7, R8, R9, R10	
	Rüstem Abi	R1, R6, R10	
	Basri Amca	R6	
	Sadettin Usta	R9	
	Ankaralı Ozan	R7	
	Hamdi	R3	
	Kemal	R3	
	Mert'in Benzeri	R3	
	İbi		
Cinsiyet	Karakterin İsmi	Yer aldığı bölüm	
Kadın	İbi	İ1,İ3,İ4,İ5,İ6,İ7,İ8,İ9,İ10	
	Lali	İ1,İ5,İ6,İ8,İ10	
	Gözcü Una	İ5,İ8,İ10	
	Tiktik	İ5,İ8,İ10	
	Bona	İ5,İ8	
	Kum Gözcüsü	İ5	
	Bilmece Gözcüsü	İ6	
	Dubba	İ7	
	Erkek	Tosi	İ1,İ3,İ4,İ5,İ6,İ7,İ8,İ9,İ10
		Hoppa	İ1 İ2,İ3,İ4,İ5,İ6,İ7,İ8,İ9
Pumba		İ1 İ2,İ3,İ4,İ5,İ6,İ7,İ8,İ9	
Dodo		İ1,İ4,İ6,İ7,İ9	
Taktak		İ5,İ8,İ10	
Hokka		İ6,İ8	
Buz Gözcüsü		İ5,İ10	
Gugo		İ4,İ8	
Konka		İ3,İ8	
Alev Gözcüsü		İ2,İ6	
Hükümdar Horat		İ5,İ8	
Hükümdar Borra		İ1,İ6	
Kaptan Tuto	İ1,İ6		
Tidebo	İ1,İ6		
Goga	İ10		
Belirtilmemiş	Robocop	İ1,İ5,İ6,İ7,İ8,İ9,İ10	
	Vonvon	İ1,İ3,İ6	
	Robaya	İ8	

Rafadan Tayfa çizgi filminin izlenilen bölümlerinde iki kadın karakter toplam beş bölümde beşer defa gösterilirken İbi çizgi filmde sekiz kadın karakter bir bölüm hariç tüm bölümlerde toplam 25 defa gösterilmiştir. Erkek karakterlerin sayısı ve gösterilme sıklığı incelendiğinde Rafadan Tayfa çizgi filmde 11, İbi Çizgi filmde 15 erkek karakter her on bölümde de yer almaktadır. Her iki çizgi filmde de erkek cinsiyetinin gösterilme oranı kadın cinsiyetine göre daha fazladır. Sadece İbi

çizgi filminde bir bölüm hariç her bölümde kadın karaktere yer verilmiştir ki zaten bu çizgi filmin ana karakterinin kadın olmasından kaynaklanmaktadır.

Çizgi filmlerde kadın ve erkek karakterlerin temsil ettikleri meslekler incelendiğinde Rafadan Tayfa çizgi filminde kadınların incelenen bölümlerin hiçbirinde meslek olarak temsil edilmediği erkeklerin ise beş farklı meslekte altı kez temsil edildiği görülmüştür. Benzer sonucu bu çizgi filmin 20 bölümünü inceleyen Şen ve Deniz (2019) de tespit etmiştir. İbi çizgi filmi incelendiğinde ise yine kadın karakterlerin daha az sayıda meslek temsili olduğunu görmekteyiz. Kadın karakterler iki bölümde iki farklı meslekte, erkek karakterler ise beş bölümde beş farklı meslekte temsil edilmektedir. İncelenen bölümlerde cinsiyete göre temsil edilen meslekler yer aldıkları bölümler Tablo 3'de verilmiştir.

Tablo 3. Çizgi Filmlerdeki Kadın ve Erkek Karakterlerin Meslekleri ve Yer Aldıkları Bölümler

İbi		Rafadan Tayfa	
Kadın	Erkek	Kadın	Erkek
Satıcı İ4	Kaptan İ1	-	Bakkal R6-R9
Kameraman İ8	Oyuncak Tamircisi İ3	-	Şarkıcı R7
	Gaz Ekibi Lideri İ4	-	Hakem R6
	Hokkabaz İ6	-	Tamirci R9
	Spiker İ8	-	Profesör R4

Toplumsal cinsiyet rollerine ait kalıp yargıların yoğun olarak verildiği alanlardan biri de çizgi filmlerde yer alan kadın ve erkek karakterlerin ev içinde ve dışında yaptıkları faaliyetlerin temsildir. Çizgi filmlerin incelenen bölümlerindeki temsiller Tablo 4'de verilmiştir.

Tablo 4. Çizgi Filmlerdeki Kadın ve Erkek Karakterlerin Ev içinde ve Dışında Yaptıkları Faaliyetler

	Rafadan Tayfa		İbi	
	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek
Ev İçinde Yaptıkları Faaliyetler	Yemek Yapmak R9	Yemek Yemek R9	Resim Yapmak İ7 Hasta Olup Yatmak İ1-İ6	Ortalığı Dağıtmak İ4 Hasta Olup Yatmak İ7 Temizlik Yapmak İ4
Ev Dışında Yaptıkları Faaliyetler	Müzik Dinlemek R7 Yemek Getirmek R9 Bankta oyun izlemek R2	Müzik Dinlemek R7 Fotoğraf Çekmek R10 Dans Etmek R5-R7 Oyun oynamak R2-R3-R4 Tiyatro Yapmak R9 Müzik Aleti Çalmak R5-R7 Şarkı Söylemek R5-R7-R9	Spor Yapmak İ7 Yüzmek İ7 Alışveriş Yapmak İ4 İnsanlarla Tanışmak İ4-İ6 Dans Etmek İ8 Şarkı Söylemek İ8 Kitap Okumak İ6 Araç Kullanmak İ5-İ8-İ10	Balık Tutmak İ2 Spor Yapmak İ7 Yüzmek İ7 Dans Etmek İ4-İ8 Şarkı Söylemek İ4-İ8 Araç Tamir Etmek İ4 Bisiklet Sürmek İ5-İ8

Rafadan Tayfa çizgi filminin izlenilen R9 kodlu bölümünde kadın karakterler hem ev içinde hem ev dışında yemek yapan ve yaptıkları yemekleri erkek karakterlere götürme rolünde iken erkek karakterler aynı bölümde ev içinde sadece yemek yiyen rolünde gösterilmiştir. Bu durum toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının devamı niteliğindedir. Yine aynı çizgi filminin R2 bölümünde erkek karakterler ev dışında sokakta oyun oynarken kadın karakterlerin ev dışında yaptıkları faaliyet bankta oturup onları izlemektir. Zaten söz konusu çizgi filmin izlenen bölümlerinde karakterler sadece 3 bölümde ev dışında görüntülenmiş o anlarda da ya yemek getirme ya da bankta oturup oynayanları izleme veya müzik dinleme gibi pasif eylemlerdir. Erkek karakterler ise zaten nerdeyse her bölümde ev dışında aktif rollerde gösterilmiştir. İbi çizgi filminde ev dışındaki faaliyetler her iki cinsiyet için nerdeyse eşit olarak verilmiştir. Hatta İ4 de erkek karakterin temizlik yapması toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda olumlu örneklerden sayılabilir.

Çizgi filmlerde kadın ve erkek karakterlerin kişilik özellikleri toplumsal cinsiyet kalıp yargılar içinde önem teşkil etmektedir. Kadınların daha sakin erkeklerin yaramaz olarak tasvir edilmeleri bu tarz davranışların hem görülme sıklığını artırmakta hem de olumsuz olan davranışları pekiştirmektedir. İzlenen çizgi filmlerde yer alan karakterlerin kişilik özellikleri Tablo 5’de gösterilmiştir.

Tablo 5. Çizgi Filmlerdeki Kadın ve Erkek Karakterlerin Kişilik Özelliklerine

Rafadan Tayfa		İbi	
Kadın	Erkek	Kadın	Erkek
Akıllı R1	Akıllı R8	Akıllı İ7	Akıllı İ1,İ2,İ7,İ9
Çözüm Odaklı R1	Çözüm Odaklı R5-R8 Komik R5-R7-R9-R10	Çözüm Odaklı İ1-İ5-İ6-İ7	Çözüm Odaklı İ1,İ3,İ4,İ6,İ7,İ8,İ9
Bilgili R1	Uzlaşmacı R3-R5-R8- R9	Öğrenmeye Açık İ4	Öğrenmeye Açık İ7
Dikkatli R1	Cesaretli R8-R10	Düşünceli İ6-İ8-İ9	Düşünceli
Uzlaşmacı R1		Bilgili İ3,İ4,İ5,İ6	İ1,İ3,İ8,İ9,İ10
Olumlu Özellikler		Duygusal	Sakin İ1
		İ5,İ6,İ8,İ10	Bilgili İ3,İ5
		Dikkatli İ6	Duygusal İ1
		Kibar İ3,İ5,İ6,İ8	Kibar İ2,İ9,İ10
		Empati Kurma İ6	Alçakgönüllü İ3
		Fedakâr İ5,İ6,İ9	Fedakâr İ1,İ6,İ7
		Cesaretli İ1,İ5	Cesaretli İ2,İ5,İ7
		Sevecen İ2,İ6,İ8,İ10	İ2,İ9,İ10,İ9
			Sevecen İ5,İ6,İ7,İ8,İ10
			Acımasız İ5,İ10
Olumsuz Özellikler	Rekabetçi R6	Kavgacı R3-R5 Sakar R2-R10 Obur R8-R4	Hırslı İ6 Hırslı İ9 Sakar İ3,İ7,İ8,İ9
		Rekabetçi R3-R6	Rekabetçi
			Üşengeç/Tembel İ4,İ7,İ9
			Kibirli İ1,İ7,İ8
			Rekabetçi İ2,İ3 Aşırı Meraklı İ3,İ7

Rafadan tayfa çizgi filminde kadın karakterler beş bölümde yer almaktadır ancak karakter özellikleri ile ilgili örnekler sadece iki bölümde verilmiştir. Bu bölümlerden de R1 de olumlu kişilik özellikleri yansıtılırken R6 da rekabetçi olarak gösterilmektedir. Aynı çizgi filmde erkek karakterlerin olumlu kişilik özellikleri daha fazla bölümde yer alırken olumsuz kişilik özellikleri olarak kavgacı, sakar, obur ve rekabetçi olarak toplam yedi bölümde gösterilmiştir. İbi çizgi filminin incelenen bölümlerinde kadın ve erkek karakterlerin olumlu kişilik özellikleri benzer şekilde yer verilmiştir. Ancak akıllı, çözüm odaklı, cesaretli kişilik özelliklerine erkek karakterlerde gösterilme oranı kadın

karakterlere göre daha fazladır. Olumsuz kişilik özelliklerinde ise erkeklerde acımasız, üşengeç ve aşırı meraklı özelliklerine daha fazla verilmiştir.

Sonuç ve Tartışma

Çocuklar için çizgi filmler hoşça vakit geçirmeleri ve eğlenmeleri için bir araç olarak görülse de onların hem bilişsel gelişim süreçlerine hem de kültürel normları aktarma ve tanıma bakımından çok da masum değildir. Çizgi filmlerdeki karakterlerin çoğunun çocuk olması izleyicisi olan çocukların aynı yaşlardaki karakterlerle daha fazla özdeşleşmesine onlar gibi davranıp düşünmesine neden olur. Bu nedenle çizgi filmlerde verilen toplumsal cinsiyet kalıp yargılar çocuklar tarafından sorgulanmadan normleştirilir. Bunların etkisini çocukların kurdukları oyunlarda görmekteyiz. Akça ve Koç Çilekçiler (2019) yaptıkları çalışmada erkek çocukların ve kız çocukların izledikleri filmlerde yerinde olmak istedikleri karakterleri hemcinsleri olarak belirtmişlerdir. Yine aynı çalışmada kendini özdeşleştirdikleri karakterin güçlü ve yenilmez olarak gösterilmesi çocukların onları örnek almalarındaki en önemli etken olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu çalışmada ele alınan çizgi filmlerden Rafadan Tayfa çizgi filmindeki yer alan 11 karakterden sadece ikisi kadın dokuz karakter ise erkektir yani kadın temsili oldukça düşüktür. İzlenen bölümlerde kadın temsiline az olmasının yanında karakterlerin meslek örneklerinde de kadınların hiçbir meslekte temsil edilmediği görülmüştür. Çalışmada izlenme oranı en yüksek olan bölümler seçilmiş ve belki bu yüzden temsillere rastlanılmamış diye düşünülmüştür ancak benzer sonucu bu çizgi filmin 20 bölümünü inceleyen Şen ve Deniz (2019) de tespit etmiştir. Toplumsal cinsiyet rollerinin sunumu bakımından önemli kriterlerden biri de karakterlerin ev içinde ve dışında temsil edilme durumlarıdır. Rafadan Tayfa çizgi filminde kadınlar genelde ev içinde erkekler ise ev dışında temsil edilmiştir. Bu durum yapılan diğer çalışmalarda (Özkar ve Aytaş, 2021; Miğal, 2023) da benzerlik göstermektedir. Sonuç olarak Rafadan Tayfa çizgi filmi üzerine yapılan çalışmalarda toplumsal cinsiyet kalıp yargılarına sıklıkla yer verildiği ve toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını barındıran bir çizgi film olduğu söylenebilir. Rafadan Tayfa çizgi filmi alanyazında özellikle değerler eğitimi (Sadioğlu vd, 2018; Karaca, 2022; Şentürk ve Keskin, 2019) ve kültür aktarımı (Aslan ve Yılar, 2019) gibi konularda incelenmiş ve başarılı bulunmuştur. Ancak toplumsal cinsiyet rolleri ya da eşitliği anlamında incelenen çalışmalarda eksiklikleri ve hataları olduğu belirlenmiştir. Söz konusu çizgi filmin özellikle erkek çocukları tarafından çokça izlendiği düşünüldüğünde toplumsal roller anlamında kadınların pasif, erkeklerin daha aktif ve haylaz temsil edilmesi çocuklar için uygun olmayacağı söylenebilir.

Araştırmada incelenen diğer bir çizgi film İbi'dir. Bu çizgi filmin ana karakteri bir kız çocuğudur. Bu nedenle kadın temsili izlenen tüm bölümlerde mevcuttur. Sadece bir bölümde kadın karaktere yer verilmemiştir. Bu çizgi filmin izlenen on bölümünde 26 karakter yer almaktadır. Bu karakterlerden sekizi kadın 15'i erkek cinsiyeti temsil ederken üç karakter için herhangi bir cinsiyet belirtisi bulunmamaktadır. Cinsiyet temsilleri bakımından kadını temsili erkelere göre azdır. Karakterlerin meslek temsillerine baktığımız zaman kadın karakterler iki meslekle temsil edilirken, erkek karakterler beş meslekle temsil edilmektedirler. Çizgi filmdeki kadın ve erkek karakterlerin ev içi ve dışında yaptıkları faaliyetler incelendiğinde toplumsal cinsiyet kalıp yargıları içeren davranışlara net olarak rastlanmamıştır. İbi çizgi filminin incelenen bölümlerinde kadın ve erkek karakterlerin olumlu kişilik özellikleri arasında bariz farklılıklar olmamakla beraber; akıllı, çözüm odaklı, cesaretli kişilik özelliklerine erkek karakterlerde gösterilme oranı kadın karakterlere göre daha fazladır. Olumsuz kişilik özelliklerinde ise erkeklerde acımasız, üşengeç ve aşırı meraklı özelliklerine daha fazla verilmiştir.

Sonuç olarak günümüzde teknolojinin ilerlemesiyle beraber çocukların değerleri, kendi kültürüne ait unsurları ve en önemlisi toplumsal cinsiyet rollerini öğrenebilecekleri en önemli kaynaklardan

biri dijital dünya olmuştur. Bu dünyada ise en çok izledikleri yapımlar çizgi filmlerdir. Çizgi filmler çocuğun dünyayı tanınmasındaki pencerelerden biri olmuştur. Bu bakımdan ebeveynler ve öğretmenlerin çocuklara izletecekleri çizgi filmleri özenle seçmeleri önem arz etmektedir. Benzer şekilde çizgi film yapımcı ve senaristlerinin de bir çizgi film oluştururken toplumsal cinsiyet kalıp yargıların farkında olmaları ve olumsuz davranış ve sözlere yer vermemeye dikkat etmeleri gerekmektedir.

Kaynakça

- Akça, F. & Koç Çilekçiler, N. (2019). Okul öncesi dönemdeki çocukların en çok etkilendiği çizgi film karakterleri ve bu karakterlerle özdeşleşmelerinin yol açabileceği dijital tehlikeler. *Addicta: The Turkish Journal on Addictions*, 6, 403–433. <http://dx.doi.org/10.15805/addicta.2019.6.2.0053>
- Akkaş, İ. (2024). Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramları çerçevesinde ortaya çıkan toplumsal cinsiyet ayrımcılığı. *EKEV Akademi Dergisi*(ICOAEF Özel Sayı), 97-118.
- Aley, M. & Hahn, L. (2020). The powerful male hero: A content analysis of gender representation in posters for children's animated movies. *Sex Roles*, 83(7–8), 499–509.
- Aslan, O., & Yılar, Ö. (2019). Halk bilimi unsurlarının gelecek kuşaklara aktarımında çizgi filmlerin rolü: rafadan tayfa örneği. *Neşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 9(2), 646-669.
- Atan, U. (1995). *Animasyonun kültür aktarımındaki yeri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Bal Yıldız, B. (2021). *Toplumsal cinsiyetin inşasında çizgi filmlerin rolü: Pepee örneği üzerine sosyolojik bir analiz* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Bilgin, S. (2019). *Ortaokul sosyal bilgiler ders kitaplarında toplumsal cinsiyet* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). On dokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- Can, A. (1995). *Okul öncesi çocuklara yönelik televizyon programları içinde çizgi filmlerin çocukların gelişimine ve iletişimine yönelik etkileri* (Yayımlanmamış doktora tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- Cebeci, S. (2018). 4-6 yaş grubu çocukların çizgi filmlerden etkilenme durumları. *International Journal of Social Science*, 67, 291-306.
- Deniz, A. (2019). *Yerli yapım çizgi filmlerde toplumsal cinsiyet eşit(siz)liği* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Dökmen, Z. Y. (2009). *Toplumsal cinsiyet*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Duman, A. E., & Koçtürk, N. (2021). Yerli yapım bir çizgi filmin toplumsal cinsiyet rolleri açısından incelenmesi: Pırl. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(Toplum & Siyaset), 83-92.
- Erdoğan, S. & Baran, G. (2008). A study of parents regarding television watching habits of their children in the four-six age group. *The Social Sciences*, 3(3), 245-248.
- Gökçearslan, A. (2010). The effect of cartoon movies on children's gender development. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 2(2), 5202-5207. doi:10.1016/j.sbspro.2010.03.846
- Gül Kalem, B. (2019). *Okul öncesi dönem çocuklarının en çok izledikleri çizgi filmlerde toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Günaydın, B. (2011). *Çocuklara Yönelik Programlarda Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Sunumu: Trt Çocuk ve Yumurcak Tv* (Yayımlanmamış Uzmanlık Tezi), Radyo Televizyon Üst Kurulu, Ankara
- Kalaycı, N. (2015). Analyses of cartoon series from gender equality perspective, *Education and Science*, 177, 243-270.
- Kamacioğlu, B. (2017). Çizgi filmlerin kültür aktarımındaki rolü ve Hayao Miyazaki çizgi filmleri. *Sanat ve Tasarım Dergisi*, 1-17.

- Karaca, S. S. (2022). *Çizgi filmlerde değerler eğitimi, değerler eğitimi açısından Rafadan Tayfa çizgi filminin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İzmir Katip Çelebi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Lahi, N. (2021). *Okul öncesi döneme yönelik çizgi filmlerde yer alan toplumsal cinsiyet eşitliğine ait göstergelerin incelenmesi (TRT çocuk kanalı örneği)* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara
- Lippa, R. A. (2005). *Gender, nature, and nurture*. Lawrence Erlbaum Associa: New Jersey.
- Martin, R. (2017). Gender and emotion stereotypes in children's television. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 61(3), 499-517. doi:10. 1080/088381 51.2017.1344667
- Miğal, N. (2023). *TRT Çocuk Kanalındaki Filmlerin Toplumsal Cinsiyet Bağlamında İncelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Oruç, C., Tecim, E. & Özyürek, H. (2011). Okul öncesi dönem çocuğunun kişilik gelişiminde rol modellik ve çizgi filmler, *EKEV Akademi Dergisi*, 48, 303-319.
- Özen, Ö. V& Kartelli, F. (2017). Türkiye'de yayın yapan çocuk kanallarında yayınlanan çizgi filmlerdeki şiddet olgusunun analizi, *Marmara İletişim Dergisi*, 27, 81-93
- Özkar, M. (2020). *Toplumsal cinsiyet rollerinin okul öncesi çocuklara çizgi filmlerde yansıtılması: Türk yapımı çizgi filmlerin gösterebilimsel açıdan incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Özkar, M. Aytaş, M. (2021). Okul öncesi çocuklara yönelik hazırlanan çizgi filmlerde toplumsal cinsiyet rollerinin yansıtılması: rafadan tayfa ve canım kardeşim. *Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Uluslararası Hakemli Dergisi*, 29(1), 37-58
- Sadioğlu, Ö., Turan, M., Dikmen, N., Yılmaz, M., vd. (2018). Değerlerin öğretiminde çizgi filmler: rafadan tayfa örneği. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(3), 240-251. <https://doi.org/10.17679/inuefd.333173S>
- Salkaya, A. D. (2020). *Yeni medyada çocuk içerik üreticileri: Yaşam biçimi sunumu ve toplumsal cinsiyet rolleri üzerinden youtube çocuk kanalları* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi. İstanbul
- Saygılıgil, F. (2016), *Toplumsal cinsiyet tartışmaları*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Seçkin, F. (2012). *Sosyal bilgiler dersinde toplumsal cinsiyet etkinliklerinin öğrencilerin algı ve tutumlarına etkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Senemoğlu, N. (2004). *Gelişim öğrenme ve öğretim*. Ankara: Fersah Matbaacılık
- Smith, S. L., Choueiti, M., Prescott, A., & Pieper, K. (2012). Gender roles and occupations: A look at character attributes and job-related aspirations in film and television. *Geena Davis Institute on Gender in Media*. [http:// seejane.org/wpcontent/uploads/fullstudygende-r-roles-andoccupationsv2.pdf](http://seejane.org/wpcontent/uploads/fullstudygende-r-roles-andoccupationsv2.pdf) adresinden erişilmiştir
- Sokolova, M. K. (2011). Modern cartoon characters in children play and toys. *Psychological Science and Education*, 2, 49-54.
- Şen, B. (2020). *Okul öncesi dönem çocukları tarafından izlenen çizgi filmlerin toplumsal cinsiyet açısından incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara
- Şen, B. G., & Sevim, Y. (2012). Çocukların Televizyonun Olumsuz Etkilerinden Korunmasına İlişkin Anne Baba Tutumlarının Değerlendirilmesi. *Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(3).
- Şen, B. & Deniz, Ü. (2019). *Okul öncesi dönem çocuklarının izlediği Keloğlan çizgi filminin toplumsal cinsiyet açısından incelenmesi*. H. Şahin (Ed.) 6th International Symposium on Academic Studies in Educational and Social Sciences Proceeding Book (Educational Sciences) (s. 31-51) içinde. Türkiye: Asos. ISBN: 978-605-7602-78-7

- Şentürk, Ş., & Keskin, A. (2019). Rafadan Tayfa Çizgi Filminin Milli ve Evrensel Değerler Açısından Değerlendirilmesi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20, 143-157. <https://doi.org/10.17494/ogusbd.548307>
- Türkmen, N. (2012). Çizgi filmlerin kültür aktarımındaki rolü ve Pepee. *CÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 36(2), 139-158.
- Türkoğlu, H. S., & Türkoğlu, S. (2022). Çizgi filmlerde toplumsal cinsiyet rolleri, kalıp yargılar ve karakterlerin kurgu dağılımı üzerine bir analiz: TRT Çocuk kanalı örneği. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (49), 48-65.
- Ünlü, A. S. (2017). *Toplumsal cinsiyet rolleri bakımından TRT çocuk kanalında yayımlanan çizgi filmler* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzincan
- Walsh, A., & Leaper, C. (2020). A content analysis of gender representations in preschool children's television. *Mass Communication and Society*, 23(3), 331-355. doi: 10.1080/15205436.2019.1664593
- Yağan Güder, S. Ay, A. Saray, F. Ve Kılıç, İ. (2017). Okul öncesi çocukların izledikleri çizgi filmlerin toplumsal cinsiyet kalıp yargıları açısından incelenmesi: Niloya Örneği. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 5(2),95-110.
- Yalçın, S. Tuğrul, B., Naçar, N., Tuncer, M. ve Yurdakök, K. (2002). Factors that affect television viewing time in preschool and primary school children. *Pediatrics International*, 44, 622-627.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık